

Methodebeschrijving Vouchersysteem

Databank Effectieve sociale interventies

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

Deze methodebeschrijving is gemaakt door:

Bibi van der Sprong
MOVISIE
b.vandersprong@movisie.nl

Bibi van der Sprong is vanuit het Junior Adviesbureau JongeHonden gedetacheerd om voor het project Effectieve sociale interventies van de afdeling Trends en Onderzoek van MOVISIE deze methodebeschrijving te maken.

Februari 2011

Voor meer methodebeschrijvingen en eventuele vragen en/of reacties kunt u terecht bij:
www.movisie.nl/effectievesocialeinterventies.

Het werkblad dat gebruikt is voor deze methodebeschrijving, is deels gebaseerd op het Werkblad beschrijving interventie van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en het RIVM.

Inhoudsopgave

Inleiding: leeswijzer	4
Samenvatting	6
1. Beschrijving methode	9
1.1 Probleemomschrijving	9
1.2 Doel van de methode	10
1.3 Doelgroep van de methode	10
1.4 Indicaties en contra-indicaties	10
1.5 Aanpak	11
1.6 Materiaal	13
1.7 Benodigde competenties van de professional	14
1.8 Overige randvoorwaarden	14
1.9 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies	15
1.10 Contactgegevens ontwikkelaar	15
2. Onderbouwing	17
2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode	17
2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak	18
3. Onderzoek naar praktijkervaringen	20
3.1 Uitvoerende organisaties	20
3.2 Praktijkervaringen van de professional	22
3.3 Praktijkervaringen van de cliënt/burger	23
3.4 Praktijkvoorbeeld	25
4. Effectonderzoek	28
4.1 Directe aanwijzingen voor effectiviteit	28
4.2 Indirecte aanwijzingen voor effectiviteit	28
5. Conclusies	29
5.1 Samenvatting werkzame elementen	29
5.2 Samenvatting effectonderzoek	29
6. Verantwoording	30
6.1 Het zoeken en selecteren van literatuur	30
6.2 Literatuur	30
Bijlage 1: Toelichting effectonderzoek	33
Bijlage 2: Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken	36

Inleiding: leeswijzer

Professionals in de sociale sector worden geconfronteerd met een wirwar aan informatie waar ze zich een weg in moeten vinden. Die informatie is vaak versnipperd en daardoor weinig toegankelijk. In de databank *Effectieve sociale interventies* brengen wij methoden waarmee in de sociale sector gewerkt worden bij elkaar. De methodebeschrijvingen geven daarbij een zo volledig mogelijk beeld van alle beschikbare informatie over een methode. Als gemeente, stafmedewerker of praktijkwerker kunt u hiermee vaststellen of de methode geschikt is voor de situatie waarin u of uw organisatie intervenueert. Als u besluit om met de methode aan de slag te gaan verwijzen we naar het handboek en eventueel andere door de ontwikkelaar beschikbaar gestelde materialen.

De methodebeschrijving is opgebouwd langs vier lijnen. Onderdeel 1 van dit document beschrijft de methode zelf, zoals de doelen, de doelgroep en de aanpak. Onderdeel 2 laat de onderbouwing van de methode zien: de visies, theorieën en wetenschappelijke onderzoeken die de ontwikkelaar heeft gebruikt bij het ontwikkelen van de methode. Onderdeel 3 geeft zicht op de praktijkervaringen van de professional en de cliënt/burger met de methode. Onderdeel 4 geeft inzicht in wat er wetenschappelijk bekend is over de effectiviteit van de methode.

De methodebeschrijving is in nauwe samenwerking met de ontwikkelaar van de methode tot stand gekomen. Zo levert de ontwikkelaar informatie aan en geeft deze feedback op het concept en toestemming voor publicatie. De methode wordt uitgebreid in kaart gebracht. Dit kan de ontwikkelaar op zijn beurt een impuls geven voor verdere ontwikkeling van de methode. Een methode staat dus niet stil, de methodebeschrijvingen zullen dan ook regelmatig worden herzien.

De methodebeschrijving is gebaseerd op een systematische zoektocht naar informatie. Bij die zoektocht werken de onderzoeker die de methodebeschrijving maakt en een informatieanalist van de afdeling kennisstromen van MOVISIE intensief samen. Bij het zoeken van informatie over methoden zijn doorgaans de volgende zoekstrategieën toegepast: het inwinnen van informatie bij de ontwikkelaar, uitvoerende instanties en/of eventuele onderzoekers van de methode, het doorzoeken van Nederlandse en/of internationale databanken, het checken van referenties van reeds gevonden informatiemateriaal en een internet *deskresearch*. De zoektocht is daarbij gericht op een breed spectrum aan informatiebronnen, variërend van (ongepubliceerde) verslagen van (interne) procesevaluaties of paneldiscussies tot wetenschappelijk (effect)onderzoek. De verantwoording van de toegepaste zoekstrategieën is in beknopte zin terug te vinden in onderdeel 6.1. De zoekgeschiedenis is in uitgebreidere vorm vastgelegd in een hiertoe ontwikkelde *flowchart*, die is opgenomen in het archief van MOVISIE. Het relevante gevonden materiaal is terug te vinden in het literatuuroverzicht in onderdeel 6.2.

Bij het effectonderzoek (onderdeel 4) wordt onderscheid gemaakt tussen directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit. Een toelichting op dit onderscheid vindt u in bijlage 1. Om de tekst in de methodebeschrijving zelf laagdrempelig te houden, worden de belangrijkste onderzoekskenmerken en resultaten zoveel mogelijk in woorden beschreven. De achterliggende cijfers vindt u in bijlage 3 en verder.

Wij wensen u veel inspiratie bij het lezen van deze methodebeschrijving. Wij hopen dat u zich hiermee een goed beeld kunt vormen van wat deze methode uw gemeente, uw organisatie of uzelf als sociale professional te bieden heeft en hoe u de kwaliteit van uw aanbod aan de doelgroep kunt vergroten.

Samenvatting

1. Beschrijving methode

Doel

Het algemene doel van het Vouchersysteem is het verbeteren van de leefbaarheid en de sociale cohesie in de wijk door bewoners via financiële zeggenschap de regie over hun eigen woon- en leefomgeving te geven. 'De regie hebben' betekent naast financiële zeggenschap ook zelf bepalen wat belangrijk is voor de buurt en zelf de plannen uitvoeren.

Doelgroep

Het Vouchersysteem is bedoeld voor alle bewoners van een wijk, ongeacht leeftijd, etniciteit, actief of niet-actief.

Aanpak

Een voucher is een manier voor bewoners om een wijkbudget uit te geven, waarbij de verantwoordelijkheid bij de bewoner komt te liggen. De spelregels van het Vouchersysteem zijn beschreven in een modelverordening. Gemeenten die met het Vouchersysteem aan de slag willen stellen de modelverordening vast in de gemeenteraad. Daarnaast moet er een regiegroep van bewoners worden opgericht. De regiegroep heeft als belangrijkste taak om bewoners te stimuleren met initiatieven te komen voor verbetering van de leefbaarheid en sociale cohesie in de wijk. Vervolgens controleren de regiegroepleden of de initiatieven aan de spelregels voldoen en kennen de vouchers toe aan bewoners die met een goed initiatief gekomen zijn. Vervolgens organiseren zij – wanneer nodig – een wijkraadpleging om advies te vragen en in de wijk bekend te maken aan welke initiatieven een voucher is toegekend. De initiatieven worden door bewoners zelf uitgevoerd. Het geld wordt in de vorm van vouchers uitgegeven. Met deze vouchers kunnen rekeningen via de gemeente of via een andere organisatie (bijvoorbeeld een huurdersvereniging) betaald worden. Ook kunnen kleine bedragen in cash worden opgenomen. Zowel de regiegroep als de bewoners kunnen extern ondersteund worden. Gemeenten wordt geadviseerd om maximaal 10% van het totale beschikbare budget te reserveren voor uitvoeringskosten, voor communicatiekosten en voor ondersteuning van bewoners en regiegroepen.

Materiaal

De volgende handleiding is beschikbaar:

Handleiding voor regiegroepen Vouchersysteem, geschreven door het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA), uitgegeven in 2010 door het LSA in Utrecht. De handleiding is te downloaden op: www.lsabewoners.nl.

Daarnaast is er een publicatie met ervaringen van ambtenaren met het Vouchersysteem:

Bewonersbudgetten, wat schuift het? Ervaringen van gemeenteambtenaren. Publicatiereeks over burgerparticipatie, geschreven door Radboud Engbersen, Kees Fortuin en Joop Hofman,

uitgegeven in 2010 door Koninklijke Broese en Peereboom in Breda. Deze publicatie is onderdeel van de BZK-publicatiereeks over Burgerparticipatie. De brochure is te downloaden op <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aandachtswijken/experimenten-in-aandachtswijken/bewonersparticipatie>

Ontwikkelaar

Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA)

Henk Cornelissen en Thijs van Mierlo

lsa@lsabewoners.nl

030 231 75 11

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK),

DG Wonen, Wijken en Integratie (WWI)

Programmadirectie Wijken

Bianca Lubbers en Josien Kuiper

Bianca.lubbers@wwi.minbzk.nl en Josien.kuiper@wwi.minbzk.nl

070 339 80 60

2. Onderbouwing

Het Vouchersysteem is ontwikkeld naar aanleiding van het experiment Bewonersparticipatie en een motie in de Tweede Kamer (2007), waarbij 95 miljoen euro werd vrijgemaakt voor bewonersinitiatieven in de aandachtswijken. Het Vouchersysteem is gebaseerd op de methode Kan Wél!, die geïnspireerd is op de oorspronkelijk Amerikaanse ABCD-methode. Deze methode beoogt door het tot stand brengen van sociale relaties en door onvermoede capaciteiten van bewoners, instellingen en organisaties binnen de lokale gemeenschap te mobiliseren, de leefbaarheid in wijken te verbeteren (Davelaar e.a., 2001, Weling, e.a., 2000). Het Vouchersysteem sluit hierbij aan door de regie over zowel het initiatief als de uitvoering en de regie over het budget in handen van bewoners te geven (Henk Cornelissen, persoonlijke communicatie, 8 februari 2010).

3. Onderzoek naar praktijkervaringen

Van de G31-gemeenten werken zestien gemeenten met het Vouchersysteem. Evaluaties wijzen uit dat het systeem overwegend goed ontvangen wordt. Bewoners ervaren het Vouchersysteem als positief. Het is toegankelijk en laagdrempelig, het aantal initiatieven dat wordt ingediend is doorgaans hoog en bewoners zeggen er veel van te leren (Tonkens & Kroese, 2009; Jacobs, 2010, Engbersen e.a., 2010; Meijering & Van Rooijen, 2010; Feijt, 2010). Onderzoek wijst uit dat gemeenten over het algemeen een grote diversiteit aan bewoners weten te betrekken. Het Vouchersysteem draagt ertoe bij dat mensen elkaar treffen en dat er nieuwe verbanden tussen groepen bewoners tot stand komen (Tonkens & Kroese, 2009; Jacobs, 2010). Vooral wanneer een regiegroep goed ondersteund wordt, wanneer regiegroepen bestaan uit zowel al actieve als nog niet-actieve burgers en wanneer de regiegroep regelmatig samenkomt, is het Vouchersysteem succesvol (Tonkens & Kroese, 2009; Jacobs, 2010). Ambtenaren ervaren dat

meer bewoners zich interesseren voor de verbetering van de buurt en vinden het Vouchersysteem over het algemeen goed werken. Tijdens het ondersteunen van regiegroepen lopen zij soms echter tegen verschillende dilemma's aan waaronder juridische problemen, botsingen tussen ambtenaren en burgers, hoge werkdruk door de noodzakelijke begeleiding, botsingen tussen groepen burgers en het verantwoorden van de burgerinitiatieven naar collega-ambtenaren (Engbersen e.a., 2010; Tonkens & Kroese, 2009).

4. Effectonderzoek

De ontwikkelaar voert geen onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1).

5. Samenvatting werkzame elementen

- Het Vouchersysteem is gemakkelijk toegankelijk en daardoor laagdrempelig.
- Bewoners hebben de regie over het budget en de verdeling van het budget.
- Bewoners bedenken zelf wat nodig is voor hun wijk in plaats van een meer topdown benadering waarbij bewoners geïnformeerd worden, hen om advies wordt gevraagd of waarbij bewoners met professionals mogen meebeslissen.
- Een gevarieerde groep bewoners wordt geactiveerd door het Vouchersysteem.
- Een gevarieerde groep bewoners komt met elkaar in contact en werkt samen in een regiegroep.
- De methode kan aangepast worden aan de lokale situatie door gebruik van een modelverordening.
- Bewoners leren inhoudelijke discussies met elkaar te voeren om gedegen beslissingen te nemen.

1. Beschrijving methode

De beschrijving van de methode is gebaseerd op de volgende publicaties:

- *Handleiding voor regiegroepen Vouchersysteem*, geschreven door het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA), uitgegeven in 2010 door het LSA in Utrecht.
- *Bewonersbudgetten, wat schuift het? Ervaringen van gemeenteambtenaren met bewonersbudgetten*. Publicatiereeks over burgerparticipatie, geschreven door Radboud Engbersen, Kees Fortuin en Joop Hofman, uitgegeven in 2010 door Koninklijke Broese en Peereboom in Breda.
- *De 7 experimenten van de wijkenaanpak, Experiment 2, Bewonersparticipatie* geschreven door de Programmadirectie Wijken, uitgegeven in 2009 door het ministerie van VROM in Den Haag.

Als er in de beschrijving aanvullende informatiebronnen worden gebruikt, dan worden deze expliciet vermeld.

1.1 Probleemomschrijving

Er is de laatste jaren vanuit de overheid veel aandacht voor aandachtswijken. In de 40 aandachtswijken in Nederland blijft de kwaliteit van de leefomgeving sterk achter bij die in andere wijken. Dit komt vooral door een opeenstapeling van problemen in deze wijken, zoals een hogere schooluitval, een verloederde woonomgeving, hoge (jeugd)werkloosheid, meer mensen met schuldenproblematiek, gebrekkige inburgering van nieuwkomers, achterblijvende emancipatie en participatie van vooral niet-westerse vrouwen, grotere gezondheidsachterstanden, hoge criminaliteit en gevoelens van onveiligheid. De problematiek is zo omvangrijk en hardnekkig dat het Rijk, gemeenten, woningcorporaties, scholen, politie, lokale maatschappelijke organisaties en bewoners de handen ineen hebben geslagen om de wijken te verbeteren. In december 2007 is het Actieplan Krachtwijken van start gegaan. In acht tot tien jaar moeten de wijken weer prettige woon-, werk-, leer- en leefomgevingen zijn.

Werden oplossingen voor deze problemen voorheen verwacht van de overheid, nu wordt er steeds vaker naar de burger gekeken. Actief burgerschap wordt als oplossing aangedragen voor bovengenoemde maatschappelijke problemen. In het actieplan *Krachtwijken: Van Aandachtswijk naar Krachtwijk* is bewonersparticipatie daarom tot een speerpunt binnen de wijkaanpak benoemd (Tonkens & Kroese, 2009). Dit komt ook tot uitdrukking in het nieuwe regeerakkoord *Vrijheid en Verantwoordelijkheid*. Meer burgers, minder overheid is daarin de rode draad. Volgens het akkoord moet er meer ruimte zijn voor burgerinitiatieven en moet het bestuur hier meer vertrouwen in te hebben. Steeds meer gemeenten en woningcorporaties stellen hiervoor wijkbudgetten of bewonersbudgetten beschikbaar.

1.2 Doel van de methode

Hoofddoel

Het algemene doel van het Vouchersysteem is het verbeteren van de leefbaarheid en de sociale cohesie in de wijk, door bewoners via financiële zeggenschap de regie te geven over hun eigen woon- en leefomgeving.

'De regie hebben' betekent naast financiële zeggenschap ook zelf bepalen wat belangrijk is voor de buurt en zelf de plannen uitvoeren. Bij het verbeteren van sociale cohesie wordt extra aandacht besteed aan het samenbrengen en nader tot elkaar laten komen van bewoners met verschillende achtergronden.

Bewoners die zelf iets moois maken van hun wijk, daar gaat het om. Zij zijn de deskundigen bij uitstek als het erom gaat een wijk mooi en leefbaar te houden. Dat vraagt dagelijkse aandacht. En wie weten er beter wat er in een wijk aan de hand is dan de bewoners zelf? 'Het is jouw wijk, dus jij mag het zeggen', zo luidt de *slogan* om de betrokkenheid van bewoners bij hun wijk te bevorderen. Wijken kunnen alleen floreren als de mensen die er wonen, actief betrokken zijn. Als bewoners worden gehoord, kunnen hun ideeën worden meegenomen in bijvoorbeeld grote veranderingen in de wijk, de aanleg van een speeltuin of het opknappen van binnentuinen. Bovendien biedt betrokkenheid bewoners een sociaal netwerk en een ingang voor het veranderen en verbeteren van de leefomgeving. In sommige gevallen leidt participatie tot sociale stijging, omdat het de zelfredzaamheid en het zelforganiserend vermogen van bewoners vergroot.

Vouchersysteem

De naam Vouchersysteem komt van de 'vouchers', die een bewoner kan inzetten als hij/zij een goed idee heeft voor het verbeteren van de leefomgeving in de wijk. Vouchers zijn tegoedbonnen van maximaal € 5.000. Omdat de uitwerking van het Vouchersysteem per gemeente verschilt, wordt er ook wel eens een andere naam gebruikt. Zo gebruikt de gemeente Eindhoven de benaming 'Wijkwaardebon'.

1.3 Doelgroep van de methode

Het Vouchersysteem is bedoeld voor alle bewoners van een wijk waar met bewonersbudgetten gewerkt wordt, ongeacht leeftijd of herkomst. De methode stimuleert actief burgerschap en wil door de laagdrempeligheid en toegankelijkheid van de methode bewerkstelligen dat ook bewoners die (nog) niet actief zijn, betrokken raken bij de wijk.

1.4 Indicaties en contra-indicaties

In de documentatie over de methode worden geen specifieke indicatie- of contra-indicatiecriteria gegeven.

1.5 Aanpak

Algemeen

Een voucher is een manier om een bewonersbudget uit te geven, waarbij de verantwoordelijkheid hiervoor bij de bewoner komt te liggen. Een bewoner of groep bewoners dient een initiatief in en is zelf verantwoordelijk voor de uitvoering van het initiatief. Iedere voucher is maximaal € 5.000 waard. Initiatiefnemers kunnen meerdere vouchers voor een project aanvragen. Het Vouchersysteem wordt sterk aanbevolen door het Rijk.

Het Vouchersysteem is gebaseerd op een modelverordening. Dit is een model subsidieverordening, opgesteld door het ministerie van VROM/WWI in samenwerking met het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA), de Nederlandse Woonbond en een aantal gemeenten. In deze modelverordening staan de kaders van het Vouchersysteem. Gemeenten kunnen de modelverordening in overleg met bewoners aanpassen aan lokale wensen. Bewoners kunnen bijvoorbeeld met de gemeente overleggen over uitbreiding van de spelregels. Als daarvoor gekozen wordt, dienen wel de belangrijkste basisprincipes van het Vouchersysteem, laagdrempeligheid en besluitvorming over de budgetten door bewoners, goed bewaakt te worden.

Samenstelling regiegroep

Als gemeenten ervoor kiezen met het Vouchersysteem van start te gaan, moet er naast het instellen van een verordening een regiegroep worden opgericht. Een gemeenteambtenaar heeft als taak dit proces te begeleiden. In een aantal gemeenten wordt de begeleidende taak uitbesteed aan het opbouwwerk, een bewonersgroep of een woningcorporatie. Gemeenten kunnen zelf bepalen hoe ze een regiegroep samenstellen, wel wordt een zo gevarieerd mogelijke samenstelling aanbevolen. De gemeente mandateert de regiegroep, deze wordt dus in nauwe samenwerking met de gemeente opgezet.

De regiegroep bestaat uit mensen die in dezelfde wijk wonen, idealiter een oneven aantal met het oog op het nemen van beslissingen. Aangeraden wordt om de regiegroep zo samen te stellen dat verschillende groepen in de wijk vertegenwoordigd zijn. Hoe gevarieerder de samenstelling, hoe meer bewoners zich aangesproken zullen voelen om ook initiatieven voor de wijk aan te dragen. Daarom is het gewenst dat regiegroepleden een netwerk in een grote groep bewoners hebben. Als geheel vormen zij dan een behoorlijke mix van soorten actieve bewoners (verschillende leeftijden, etnische groepen, langer en korter actief, in meer en minder gevestigde organisaties). Op deze manier werken bewoners met verschillende achtergronden samen en beslissen zij gezamenlijk wat goed is voor de wijk. Daarnaast is het goed om de regiegroep zo samen te stellen dat er zowel bewoners aan deelnemen die al actief zijn in de wijk (bijvoorbeeld in bewonersorganisaties) als 'nieuwelingen'. Zo voorkom je dat je actieve bewoners passeert, maar behalve 'de actievelingen' bereik je ook bewoners die voorheen niet of nauwelijks actief waren. Bewoners die aan de regiegroep deelnemen mogen zelf geen initiatieven aanvragen. De regiegroep wordt speciaal voor de uitvoering van het Vouchersysteem gevormd.

Werkwijze regiegroep

Ambtenaren, maar ook opbouwwerkers, welzijnswerkers, communicatiemedewerkers of andere

partijen kunnen de regiegroep met hun specifieke expertise faciliteren of ondersteunen. Een regiegroep heeft de volgende taken, die ook in deze volgorde worden uitgevoerd.

1. Alle bewoners van de wijk uitnodigen om met initiatieven te komen; de initiatieven moeten de leefbaarheid in de wijk bevorderen en de sociale cohesie versterken. De regiegroep moet dus het Vouchersysteem onder de aandacht brengen door middel van publiciteit. Bewoners kunnen hun plannen indienen in de vorm van een schriftelijke aanvraag, waarin ze het plan uitleggen en een kostenraming geven.
2. Kijken of het initiatief aan de regels voldoet; de spelregels zijn opgenomen in de modelverordening. Een voorbeeld hiervan is dat het initiatief geen privébelangen mag dienen. Een regiegroep mag extra spelregels toevoegen, zolang deze niet in strijd zijn met de basisspelregels.
3. De vouchers toekennen aan bewoners die met een goed initiatief zijn gekomen; aanvragen moeten behandeld worden in volgorde van binnenkomst en binnen vier weken na ontvangst. Wanneer de regiegroep besluit om een initiatief af te wijzen, moet dit goed gecommuniceerd worden naar de indiener. Die krijgt zo de kans om zijn aanvraag nog te veranderen.
4. Wijkraadpleging: de wijk om advies vragen als er initiatieven worden ingediend boven de € 10.000 of als er te weinig geld is om alle initiatieven uit te voeren; een wijkraadpleging is goed voor de binding in de wijk: mensen worden samengebracht rondom positieve ideeën van medebewoners. Dat kan bijvoorbeeld via een wijkstemdag, zoals die in de gemeente Groningen wordt georganiseerd.
5. In de wijk bekendmaken wie en welke projecten de vouchers hebben gekregen; bekendmaking zorgt ervoor dat ook andere bewoners enthousiast raken om een plan in te dienen. Bovendien wordt het hierdoor transparant, het is voor iedereen duidelijk wat er met het geld gebeurt.

Uitvoeren initiatieven

Nadat de regiegroep de vouchers heeft toegekend, gaan de bewoners zelf aan de slag om hun initiatief te implementeren. Met de ontvangen voucher kunnen uitgaven op rekening gezet worden. De initiatiefnemers zijn opdrachtgever, de rekening gaat rechtstreeks naar de gemeente of naar een andere organisatie (bijvoorbeeld een huurdersvereniging). Vaak is er contact tussen de organisatie die het budget beheert (dat is vaak de gemeente) en de leverancier, ter bevestiging van de opdracht en voor praktische informatie over de financiële afhandeling. Voor kleinere bedragen (contante uitgaven) kan een initiatiefnemer de voucher voor maximaal € 500 per keer verzilveren voor contant geld. Verantwoording wordt achteraf afgelegd door middel van bonnen en facturen. Gemeenten bepalen zelf hoe ze dit intern organiseren. Vaak is er een kasbeheerder vanuit de gemeente.

Ondersteuning

Een regiegroep kan procesmatig ondersteund worden (lokaal of extern) of kan ondersteuning krijgen op het gebied van communicatie. Een gemeente kan ook een beroep doen op externe ondersteuning, bijvoorbeeld via het LSA. Ondersteuning kan op verschillende vlakken nodig zijn, bijvoorbeeld bij het vormen en samenstellen van de regiegroep, bij publiciteit en draagvlakvorming in de wijk, bij het verzamelen, behandelen en beoordelen van initiatieven, voor advies en hulp aan initiatiefnemers (bijvoorbeeld advies bij het verkrijgen van

vergunningen) en bij het uitvoeren van een wijkraadpleging. Gemeenten wordt geadviseerd om maximaal 10% van het totale beschikbare bewonersbudget te reserveren voor uitvoeringskosten, communicatiekosten en ondersteuning van bewoners en regiegroepen.

1.6 Materiaal

Ondersteunend materiaal voor bewoners

Handleiding voor regiegroepen Vouchersysteem, geschreven door het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA), uitgegeven in 2010 door het LSA in Utrecht. In deze handleiding staat beschreven wat de belangrijkste taken van een regiegroep zijn. De modelverordening is als bijlage toegevoegd.

De handleiding is te downloaden op: www.lsabewoners.nl.

Op deze website staat meer ondersteunend materiaal, waaronder de modelverordening, voorbeeldbrieven, evaluatierapporten en achtergrondinformatie.

Ondersteunend materiaal voor gemeenten

Gemeenten die besluiten om met Vouchers aan de slag te gaan, kunnen de Modelverordening downloaden op:

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aandachtswijken/experimenten-in-aandachtswijken/bewonersparticipatie>

Tevens kunnen zij de *toolkit* 'Het is jouw buurt, dus jij mag het zeggen', een uitgave van de Rijksoverheid, downloaden. Dit zijn posters, advertenties, *cartoons*, et cetera. Overigens is dit materiaal niet alleen voor het Vouchersysteem geschikt maar ook voor lokale methoden met bewonersinitiatieven. De toolkit staat op:

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aandachtswijken/experimenten-in-aandachtswijken/bewonersparticipatie/ondersteunende-communicatiemiddelen-bewonersinitiatieven>

Op deze website staan daarnaast ook verschillende publicaties die vooral interessant zijn voor ambtenaren die te maken krijgen met het Vouchersysteem. Bijvoorbeeld een publicatie die is geschreven op basis van ervaringen en lessen van ambtenaren, welke bestemd is voor gemeenteamttenaren en bestuurders die worstelen met bewonersbudgetten.

Bewonersbudgetten, wat schuift het? Evaringen van gemeenteamttenaren met bewonersbudgetten. Publicatiereeks over burgerparticipatie, geschreven door Radboud Engbersen, Kees Fortuin en Joop Hofman, uitgegeven in 2010 door Koninklijke Broese en Peereboom in Breda.

1.7 Benodigde competenties van de professional

In het materiaal worden geen specifieke competenties genoemd van ambtenaren die met het Vouchersysteem aan de slag. Wel wordt een aantal 'uitdagingen' genoemd (Engbersen e.a., 2010, Bianca Lubbers, persoonlijke communicatie, 17 februari 2011)

Uitdagingen

Ambtenaren die met het Vouchersysteem gaan werken, of op een andere wijze met bewonersbudgetten aan de slag gaan, moeten een omslag maken naar een ambtelijke organisatie die naast in plaats van tegenover de burger staat. Daar komen de volgende uitdagingen bij kijken.

- Optrekken met bewoners: werken met het Vouchersysteem vraagt van ambtenaren een faciliterende opstelling ten opzichte van de initiatiefnemers. De ideeën van de initiatiefnemers kunnen op gespannen voet staan met beleidsdoelen.
- Communicatieve vaardigheden: je hebt als ambtenaar contact met verschillende typen bewoners met uiteenlopende belangen. Het is belangrijk om goed te kunnen omgaan met situaties waarin er tussen bewoners(groepen) spanningen ontstaan over bepaalde initiatieven.
- Omgaan met interne weerstanden: de ambtelijke routines en het ambtelijk apparaat kunnen voor obstakels zorgen. Bovendien moet je er als ambtenaar voor zorgen dat je collega's *feeling* krijgen met het belang van bewonersinitiatieven, om zo meer draagvlak te creëren (zie 3.2).

Nieuw type ambtenaar

Bovenstaande uitdagingen resulteren in twee eisen aan een nieuw type ambtenaar. Deze ambtenaar moet:

1. iemand zijn die al zijn/haar talent inzet om er daadwerkelijk te zijn voor bewoners
2. en die tegelijkertijd ambtelijke obstakels probeert weg te werken om ruimte voor bewonersinitiatieven te scheppen.

1.8 Overige randvoorwaarden

Algemeen

Het Vouchersysteem is zo opgezet dat er veel ruimte is voor gemeenten en regiegroepen om de methode aan te passen aan lokale wensen. Wel wordt nadrukkelijk aanbevolen om bij toevoeging van spelregels te bewaken dat het Vouchersysteem zo laagdrempelig mogelijk blijft. Een aanvraagformulier moet bijvoorbeeld eenvoudig zijn, iedereen moet het kunnen invullen.

Kwaliteitsbewaking

De wijze van kwaliteitsbewaking wordt bepaald door de uitvoerder.

Kosten van de interventie

De kosten van de interventie zijn niet bekend.

1.9 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies

Er bestaan verschillende lokale methoden om bewonersbudgetten in te zetten. Een voorbeeld hiervan is de 'Waardenzeef' in Groningen. De beschrijving van deze methode (Scheldwacht & Crooy, 2010) is te downloaden op: www.sev.nl. Bij de Waardenzeef legt de gemeente, net als bij het Vouchersysteem, voor een groot deel de verantwoordelijkheid voor het verbeteren van de leefomgeving bij bewoners. Bewoners besluiten welke verbeteringen doorgevoerd moeten worden, ze bedenken plannen om de verbeteringen tot stand te brengen, ze kiezen gezamenlijk de beste projecten uit en voeren uiteindelijk de projecten daadwerkelijk uit. Alhoewel het doel van de methode grotendeels hetzelfde is, wijkt de organisatie rondom de methode en de aanpak op een aantal belangrijke punten af. In het nawoord van de publicatie van het SEV vergelijkt Evelien Tonkens de Waardenzeef met het Vouchersysteem. Hieruit blijkt dat de Waardenzeef wat betreft aanpak onvoldoende vergelijkbaar is met het Vouchersysteem.

Andere voorbeelden om bewonersbudgetten in te zetten zijn Buurt in Actie (BIA) in Enschede, Bewonersinitiatieven geld (BIG) in Den Bosch en Experiment Wijkbudgetten in Zwolle. Nader onderzoek is nodig om te bepalen of deze methoden voldoende vergelijkbaar zijn met het Vouchersysteem om eventuele onderzoeken mee te nemen als indirect bewijs.

1.10 Contactgegevens ontwikkelaar

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de DG Wonen, Wijken en Integratie (WWI) zijn samen met de bedenker van het Vouchersysteem, het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA), verantwoordelijk voor de coördinatie.

Organisatie

Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken

Oudkerkhof 13b

3512 GH Utrecht

lsa@lsabewoners.nl

030 231 75 11

www.lsabewoners.nl

Contactpersoon

Thijs van Mierlo

thijs@lsabewoners.nl

06 23 10 43 71

Organisatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

DG Wonen, Wijken en Integratie

Directie Wijken

www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon

Bianca Lubbers en Josien Kuiper

bianca.lubbers@wwi.minbzk.nl en josien.kuiper@wwi.minbzk.nl

070 339 80 60

2. Onderbouwing

2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode

Experiment 'Bewonersparticipatie'

In het voorjaar van 2007 deed de minister voor Wonen, Wijken en Integratie samen met andere leden van het kabinet een wijktoer langs de 40 aandachtswijken. Tijdens deze toer bleek dat in nagenoeg alle wijken een aantal vraagstukken een succesvolle wijkenaanpak in de weg stond. Zeven landelijke experimenten bieden gemeenten de ruimte om voor deze vraagstukken in de praktijk oplossingsrichtingen te ontwikkelen. Al deze experimenten zijn innovatieve aanpakken, gekoppeld aan een praktijkonderzoek, ten behoeve van een succesvolle wijkenaanpak. Eén van de experimenten is 'Bewonersparticipatie'. Doel van dit experiment is om het aantal betrokken inwoners te laten toenemen en hen meer zeggenschap te geven. Uitgangspunt van het experiment is dat door bewoners centraal te stellen en hen meer zeggenschap te geven de betrokkenheid van bewoners bij hun leefomgeving wordt vergroot en de leefbaarheid en sociale cohesie in de wijk verbeteren.

Het experiment 'Bewonersparticipatie' is gebaseerd op de participatieladder (Programmadirectie Wijken, 2009). De participatieladder is bedoeld om bewonersparticipatie in kleine stappen te stimuleren. Eerst worden bewoners bewust gemaakt van hun rol in de wijk, daarna beginnen zij met kleinschalige activiteiten om zich zo langzaam maar zeker meer betrokken te voelen. Daarnaast is het doel hiervan om *empowerment* van de bewoners te bevorderen. De eerste fase op de ladder is de ontwikkeling van een groepsgevoel of groepsidentiteit onder bewoners. De tweede fase is het gevoel van betrokkenheid bij de wijk. De derde fase is het dragen van (mede)verantwoordelijkheid voor de wijken. De vierde en laatste fase is zelf initiatief nemen om zaken aan te pakken die in het belang van de wijk zijn. Belangrijk is dat elke buurtbewoner zelf moet kunnen bepalen wat het beste bij hem/haar past en waar hij/zij tijd in kan steken. De methode Vouchersysteem is onderdeel van het experiment 'Bewonersparticipatie'. Het vouchersysteem is een werkwijze waarbij bewoners op de hoogste trede van de participatieladder zelf initiatieven ontplooiën. Bovendien kunnen via het Vouchersysteem veel bewoners op hun eigen manier meedoen, binnen hun eigen mogelijkheden (Programmadirectie Wijken, 2009).

Bewonersbudgetten

Na de motie Depla vanuit de Tweede Kamer besloot de toenmalige minister van Wonen, Wijken en Integratie in 2008 om naast het experiment 'Bewonersparticipatie' ook financieel flink te investeren in bewonersparticipatie en bewonersinitiatieven. Deze motie kwam voort uit de overweging dat de wijkenaanpak alleen succesvol kan zijn als bewoners zelf met initiatieven kunnen komen en deze ook zelf kunnen uitvoeren. Om de potentie van bewoners beter te gebruiken, wilde de toenmalige minister door middel van de motie burgers meer ruimte bieden en vertrouwen geven. In de jaren 2008 tot en met 2011 is hiervoor 95 miljoen euro beschikbaar gesteld in de vorm van bewonersbudgetten. Het geld is verdeeld over de 40 aandachtswijken, de 40+ wijken (wijken die niet tot de 40 aandachtswijken behoren maar wel met dezelfde problemen kampen) en de G31-gemeenten (dit zijn de vier grote steden en 27 andere grote en

middelgrote gemeenten. Inmiddels wordt de G31-indeling niet meer gebruikt en spreekt men van de G4 en de G32). Gemeenten werden gestimuleerd om dit budget door middel van het Vouchersysteem in te zetten.

Van Kan Wél! naar Vouchersysteem

Minister Vogelaar vond de methode Kan Wél!, geïntroduceerd door het LSA en geïmplementeerd in vijftien Nederlandse aandachtswijken, een goed voorbeeld van hoe bewoners uitgedaagd kunnen worden om met initiatieven te komen. De methode Kan Wél! onderkent dat (goed) leefbare wijken zich kenmerken door sociale contacten tussen bewoners en de aanwezigheid van mensen die zich voor hun buurt kunnen en willen inzetten. Het centrale uitgangspunt is dat individuen en hun ideeën het verschil kunnen maken voor een buurt of wijk; dat bewoners hun kennis en capaciteiten omzetten in ideeën om hun wijk of buurt te verbeteren en deze ook zelf uitvoeren (www.lsabewoners.nl).

De methode Kan Wél! is op een aantal punten aangepast. Uit deze aanpassingen is het Vouchersysteem ontstaan. Zo was er bij de methode Kan Wel! sprake van begeleiding door professionals. Bij het Vouchersysteem krijgen bewoners vaak nog advies van professionals, maar hebben bewoners zelf de beschikking over het geld. Het LSA stelde toen voor om de bewonersbudgetten via het Vouchersysteem in te zetten. De minister ondersteunde dat idee. Om ervoor te zorgen dat het beschikbare geld ook daadwerkelijk bij bewoners terecht zou komen, zijn het LSA, de Nederlandse Woonbond en verschillende gemeenten in samenwerking met het toenmalige ministerie van VROM/WWI (nu BZK) tot een modelverordening gekomen. In deze modelverordening staan de spelregels van het Vouchersysteem beschreven.

Vouchersysteem en doorontwikkeling

In het kader van het experiment Bewonersparticipatie kozen in 2008 en 2009 veertien van de 31 gemeenten ervoor de 300.000 euro te verdelen via het Vouchersysteem. Eind 2009 is de eerste fase van het Vouchersysteem geëvalueerd (zie 3.1). Op basis van het evaluatierapport is de handleiding voor regiegroepen aangepast. Ook is er in het kader van het experiment Bewonersparticipatie, in opdracht van VROM/WWI, een leerkring van ambtenaren opgericht. Onder leiding van de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) zijn zij vier keer bij elkaar gekomen om ervaringen uit te wisselen. Er zijn naar aanleiding van het evaluatierapport (Tonkens & Kroese, 2009) en de bijeenkomsten van de SEV ook nieuwe methoden ontstaan die elementen uit het Vouchersysteem hebben overgenomen.

2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak

De ontwikkelaar verwijst voor de onderbouwing van zijn probleemanalyse en de verantwoording van de gekozen doelen, doelgroep en aanpak in de handleiding niet naar uitgebreidere visies, theorieën of wetenschappelijke onderzoeken. Echter, uit persoonlijke communicatie met de directeur van het LSA werd duidelijk dat het Vouchersysteem is geïnspireerd op de ABCD-methode (Henk Cornelissen, persoonlijke communicatie, februari 2010).

ABCD

Deze oorspronkelijk Amerikaanse methode van John McKnight is in 2000 door het LSA in Nederland geïntroduceerd. ABCD is vervolgens naar de Nederlandse situatie vertaald, beschreven en geëvalueerd door de Hogeschool Fontys, het Verwey-Jonker Instituut en MOVISIE (Davelaar e.a., 2001, Sprinkhuizen e.a., 2001). Het overkoepelende doel van de ABCD-methode is het van binnenuit werken aan een in economisch, cultureel en sociaal opzicht leefbare buurt, door sociale relaties tot stand te brengen en onvermoede capaciteiten van bewoners, organisaties en instellingen binnen de lokale gemeenschap te mobiliseren. Er wordt niet gewerkt vanuit bestaande problemen, maar vanuit de talenten en capaciteiten van bewoners (Davelaar e.a., 2001; Weling e.a., 2000). Amerikaans onderzoek naar reguliere wijkaanpakken waarin problemen als uitgangspunt genomen werden, zou aanleiding geweest zijn voor de ontwikkeling van ABCD. Er zijn echter geen verwijzingen naar dit onderzoek gevonden, noch staan deze publicaties op de website van het ABCD Institute. De inhoud van de ABCD-methode is verder de weerslag van de uitgebreide ervaringen van vrijwilligers uit buurten en wijken die de auteurs van het handboek zelf jarenlang geobserveerd hebben (Weling e.a., 2000).

De implementatie van de ABCD-methode bleek lastig in Nederland, omdat het eigen initiatief van de burger als vertrekpunt soms op gespannen voet kwam te staan met de gemeentelijke agenda ten aanzien van wijkontwikkeling. Daarom zijn elementen uit de ABCD-methode gebruikt voor de ontwikkeling van de methode Kan Wél! (naar het Engelse voorbeeld Can Do!). Het Vouchersysteem is voortgekomen uit een aantal aanpassingen van de methode Kan Wél!, waarbij elementen uit de ABCD-methode zijn gehandhaafd. Bij het Vouchersysteem wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de volgende ABCD-elementen: het kijken naar potenties die in de wijk aanwezig zijn, bewoners activeren en bewoners(groepen) samenbrengen (Henk Cornelissen, persoonlijke communicatie, februari 2010).

3. Onderzoek naar praktijkervaringen

3.1 Uitvoerende organisaties

Het Vouchersysteem is ontwikkeld voor de aandachtswijken in Nederlandse gemeenten als een manier om bewonersbudgetten in te zetten. In 2010 werkten zestien gemeenten met het Vouchersysteem: Almelo, Amsterdam, Alkmaar, Arnhem, Eindhoven, Emmen, Haarlem, Hengelo, Leeuwarden, Leiden, Schiedam, Sittard-Geleen, Tilburg, Utrecht, Venlo en Zaanstad. Gedeeltelijk zijn dit wijken in G-31 steden, gedeeltelijk behoren zij tot de 40 aandachtswijken. Soms overlappen de G-31 steden met de aandachtswijken.

Begin 2011 zijn er nieuwe vouchergemeenten bijgekomen. Achttien gemeenten ontvangen sinds begin 2011 voor hun 40+ wijk 100.000 euro bewonersbudget. Gemeenten zijn echter niet verplicht om het Vouchersysteem in te zetten. Zij kunnen in overleg en na goedkeuring van bewoners ook kiezen voor het gebruik van het al bestaande gemeentelijke systeem. Het Rijk heeft deze gemeenten gestimuleerd om met het Vouchersysteem te werken. Van deze achttien gemeenten werken er zeventien met een systeem wat veel kenmerken van het vouchersysteem vertoont. Dertien gemeenten werken volledig met het vouchersysteem. In 2011 zijn er daarmee in totaal 29 gemeenten die met het Vouchersysteem werken.

Lokale varianten

Het Vouchersysteem is een open methode. De spelregels in de modelverordening kunnen aangepast worden aan lokale wensen. Daardoor bestaan er verschillende varianten van het Vouchersysteem, aangepast aan de specifieke lokale situatie.

De hieronder beschreven praktijkervaringen van de professional en cliënt/burger zijn gebaseerd op de volgende publicaties:

1. *Bewonersbudgetten, wat schuift het? Ervaringen van gemeenteambtenaren. Publicatiereeks over burgerparticipatie*, geschreven voor Radboud Engbersen, Kees Fortuin en Joop Hofman, uitgegeven in 2010 door Koninklijke Broese en Peereboom in Breda.

Deze publicatie is een praktische handreiking met ervaringen en lessen van gemeenten, voor gemeenten die in aanraking komen met bewonersbudgetten. Een aantal hoofdstukken in de handreiking gaat specifiek over het Vouchersysteem, één van de methodes om met bewonersbudgetten te werken. In 2009 heeft de SEV een leerkring georganiseerd voor ambtenaren die betrokken waren bij vouchers. Er zijn vier bijeenkomsten geweest tussen maart 2009 en juni 2010. Tien gemeenten namen hieraan deel. De ervaringen van de aanwezige ambtenaren (aantal onbekend) zijn verwerkt in de publicatie, evenals een aantal aanbevelingen.

2. De zeven experimenten van de wijkenaanpak, innoveren, oplossen, samen aanpakken, leren. Bewonersparticipatie via vouchers: democratisch en activerend? Evaluatie eerste fase voucherregeling, februari - oktober 2009, geschreven door Evelien Tonkens & Gerben Kroese, uitgegeven in 2009 door Amsterdam School of Social Science Research, Universiteit van Amsterdam.

De Universiteit van Amsterdam (UvA) heeft in opdracht van BZK/WWI de eerste fase van het Vouchersysteem geëvalueerd door middel van een quickscan onder de G-31 gemeenten, een evaluatieonderzoek in veertien gemeenten en door kwalitatief onderzoek via interviews met focusgroepen in vijf gemeenten. In elke gemeente werden drie focusgroepen gevormd: professionals, regiegroepen en initiatiefnemers (het aantal deelnemers aan de focusgroepen is onbekend). Het evaluatierapport beantwoordt de volgende drie onderzoeksvragen.

- Is het Vouchersysteem toegankelijk voor de regiegroep en de aanvragers?
 - Stimuleert en ondersteunt het Vouchersysteem de ontwikkeling van een sociaal netwerk, bureaucratische competenties, reflectie en emancipatie van bewoners (empowerment van bewoners)?
 - Is het systeem democratisch in de zin dat (zoveel mogelijk) bewoners met elkaar in discussie gaan over de in hun ogen meest zinvolle besteding van de vouchergelden?
3. Evaluatie Bewoners aan het stuur, geschreven door Michelle Jacobs, uitgegeven in 2010 door Mexit, Adviseurs Intercultureel Management in Amsterdam.

In deze beschrijving wordt het Vouchersysteem in drie Amsterdamse wijken (De Dapperbuurt, Venserpolder en de Reimerswaalbuurt) geëvalueerd, in opdracht van de Huurdersvereniging Amsterdam (HA). Het Vouchersysteem is in 2008 in deze wijken geïntroduceerd. Aan de hand van de volgende doelstellingen is gekeken of via het Vouchersysteem de volgende doelstellingen zijn gehaald.

- Verbeteren van de leefbaarheid in de buurt.
 - Verbeteren van de sociale cohesie in de buurt.
 - Meer diverse bewoners, in het bijzonder jongeren en nieuwe Nederlanders, actief betrekken bij hun wijk.
 - Meer zeggenschap realiseren voor bewoners in hun eigen leefomgeving.
- De onderzoekers hebben veertien interviews afgenomen met alle betrokken partijen: het bestuur en de staf van de HA, de betrokken bewoners (zowel regiegroepleden als initiatiefnemers van projecten en 'gewone' buurtbewoners), de projectleiders van het Amsterdams Steunpunt Wonen, het opbouwwerk, de corporaties en de stadsdelen. Naast de resultaten van dit onderzoek bevat de publicatie ook adviezen en aanbevelingen.
4. *Eindrapport Externe evaluatie subsidiëring stadsdeelgericht werken en waardebonnen*, geschreven door Gerben Meijering en Herman van Rooijen, uitgegeven in 2009 door SOAB (adviseurs voor woning en leefomgeving) in Breda.

In 2008 heeft de gemeente Eindhoven het Vouchersysteem (in Eindhoven Waardebonnensysteem genoemd) geïntroduceerd. Om dit systeem te evalueren hebben de onderzoekers ongeveer 50 personen gesproken, waaronder leden van

bewonersorganisaties, regiegroepleden en indieners van initiatieven. Het rapport bevat aanbevelingen en verbeterpunten.

5. *Evaluatie Vouchersysteem en wijkbudgetten van de gemeente Schiedam*, geschreven door Alex Feijt, uitgegeven in 2010 door Research Company in Schiedam.

De gemeente Schiedam heeft in 2010 het onderzoeksbureau Research Company de opdracht gegeven om het Vouchersysteem te evalueren. De rapportage is tot stand gekomen door interviews met betrokken ambtenaren en bewoners, door dossierstudie en enquêtes onder actieve bewoners en voucheraanvragers (aantallen onbekend). De onderzoeksvragen betreffen drie invalshoeken: de ervaringen van de voucheraanvragers, de ervaringen van de professionals en de ervaringen van de regiegroepen en van de deelnemers aan wijkoverleggen.

3.2 Praktijkervaringen van de professional

Onderstaande praktijkervaringen zijn overwegend van ambtenaren. In sommige gemeenten spelen ook andere professionals een rol bij het Vouchersysteem, bijvoorbeeld leden van bewonersorganisaties, wijkbeheerders van een woningcorporatie en medewerkers van welzijnsinstellingen.

Algemeen

Het is veel gemeenten gelukt om nieuwe groepen bewoners bij de wijk te betrekken door middel van het Vouchersysteem. Ambtenaren ervaren dat meer bewoners zich interesseren voor de verbetering van de buurt en dat er nieuwe verbanden ontstaan tussen verschillende bewonersgroepen (Tonkens & Kroese, 2009; Feijt, 2010). Ambtenaren en andere professionals zeggen erg gemotiveerd te raken door het Vouchersysteem. Dankzij deze methode komen ze dicht bij de bewoner te staan, wat veel energie oplevert door het enthousiasme van bewoners (Jacobs, 2010). Ambtenaren die met het Vouchersysteem werken, konden deelnemen aan een leerkring, georganiseerd en begeleid door de SEV. Uit deze leerkring bleek dat ambtenaren tegen een aantal dilemma's aanliepen (Engbersen e.a., 2010). Ook uit de verschillende evaluatierapporten kwamen deze dilemma's naar voren. Hierbij is het belangrijk om erop te wijzen dat de genoemde dilemma's veelal niet uniek zijn voor het Vouchersysteem en dat deze vaak ook spelen bij andere aanpakken om bewonersbudgetten in te zetten.

Juridische problemen

Bij het Vouchersysteem worden bewoners voorzien van overheidsmiddelen. De juridische afdichting is hierbij niet helemaal helder. Wanneer het budget wordt gezien als subsidie, moet een initiatief bijvoorbeeld aan de subsidieverordening voldoen in plaats van aan de modelverordening. Ook is er een spanningsveld: aan de ene kant wil je zoveel mogelijk bewoners aan het stuur hebben, aan de andere kant moet je je als ambtenaar verantwoorden over de besteding van gemeenschapsgeld (Engbersen e.a., 2010; Tonkens & Kroese, 2009).

Investering in noodzakelijke begeleiding

De samenwerking met bewoners en regiegroepen vergt veel inzet van ambtenaren.

Ambtenaar in Leeuwarden: *“Ik vind het wel lastig dat het toch veel trager gaat dan ik eigenlijk zou willen, wat vooral komt door het tekort aan uren en menskracht. Dit werk is veel arbeidsintensiever dan we hadden gedacht. Je moet alle initiatieven begeleiden en ondersteunen. Dat kost veel tijd. We merken wel dat het ook voor het adviesplatform (de regiegroep) een hele belasting is. Die mensen krijgen niet alleen onze papierstapel op hun bureau, maar ook nog de contacten met de bewoners die willen weten waarom hun ideeën niet gekozen zijn.”* (Engbersen e.a., 2010).

Botsingen

Wensen van bewoners kunnen botsen met het gemeentelijk beleid, bestemmingsplannen en planmatige routines. Daarnaast zijn de kosten van gemeentelijke diensten soms hoger dan bij een commercieel bedrijf.

Wanneer verschillende groepen burgers in de regiegroep vertegenwoordigd zijn, ontstaan er soms meningsverschillen over welke initiatieven voorrang moeten krijgen. Dit vergt veel van de ambtenaar en kost bovendien veel tijd.

Wijkambtenaar in Alkmaar: *“In krachtwijken leven groepen bewoners niet altijd in een even goede verstandhouding samen. Die tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen zie je ook terug in de regiegroep van bewoners. De regiegroep in één van onze wijken is breed samengesteld met zowel autochtone als allochtone bewoners. Bij het beoordelen van plannen lijkt het er soms op dat voorstellen uit de eigen bevolkingsgroep soepeler beoordeeld worden dan die van andere groepen. Alle groepen kijken of ze wel hetzelfde krijgen als de andere. Het resultaat is dat voorstellen over en weer worden afgewezen.”* (Engbersen e.a., 2010).

Ook ondervinden sommige ambtenaren dat het lastig is collega's enthousiast te maken over de bewonersinitiatieven.

Wijkcoördinator Doornakkers (Eindhoven): *“Jammer genoeg ontstaat er wel wat weerstand tegen het project uit andere afdelingen binnen de ambtelijke organisatie. Veel ambtenaren zijn toch gewend om op een bepaalde manier met dingen om te gaan: elk besluit heeft zo zijn eigen proces. Voor deze mensen is het soms moeilijk te accepteren dat een bewoner een ludiek idee in de wijk uitvoert, zoals een lint van stoepkrijt, terwijl zij daar niet in gekend zijn. Ik krijg dan allerlei reactie, boze telefoontjes of mailtjes.”* (Engbersen e.a., 2010).

3.3 Praktijkervaringen van de burger

In de evaluatierapporten komen ook bewoners aan bod. Er wordt onderscheid gemaakt tussen bewoners die actief zijn in een regiegroep, bewoners die plannen indienen (voucheraanvragers) en bewoners die niet (direct) actief zijn, maar wel te maken hebben met de resultaten van het

Vouchersysteem (de buurt).

Regiegroep

Regiegroepleden zijn positief over het Vouchersysteem (Tonkens & Kroese, 2009; Jacobs, 2010; Meijering & Van Rooijen, 2009; Feijt, 2010). Zij vinden het Vouchersysteem erg leerzaam en steken er veel van op.

Lid regiegroep Dapperbuurt (Amsterdam): *“Ja, ik heb veel geleerd. Ook bijvoorbeeld doordat je hoort hoe anderen over een bepaald project denken. Dan denk je ‘oh ja, daar zit ook wel wat in.’ En dan krijg je toch weer andere inzichten.”* (Jacobs, 2010).

Het Vouchersysteem is vooral succesvol wanneer een regiegroep intensief begeleid wordt (Tonkens & Kroese, 2009; Jacobs, 2010). Een professional helpt een regiegroep bij het maken van keuzes en kan ervoor zorgen dat het democratische gehalte zo hoog mogelijk is. Een professional kan helpen om goede inhoudelijke discussies te voeren over de besteding van het geld. Dat helpt vooral wanneer regiegroepleden het lastig vinden om initiatieven te beoordelen.

Lid regiegroep Doornakkers (Eindhoven): *“Het moet wijkgericht zijn, het moet een verbetering van de wijk zijn, het kan beginnen met de verbetering van de straat, maar vooral de verbetering van de wijk Doornakkers, dat is het streven. Een straatbarbecue keuren we niet af, maar het mogen niet alleen straatbarbecues en buurt- en straatfeesten worden.”* (Tonkens & Kroese, 2009).

Volgens de evaluatierapporten is ondersteuning van zowel aanvragers als regiegroepen door professionals essentieel voor het welslagen van het systeem (Tonkens & Kroese, 2009; Jacobs, 2010; Feijt, 2010). Er wordt echter ook geopperd dat elke regiegroep anders is en dat het dus ook kan verschillen in hoeverre zij begeleiding nodig hebben (Meijering & Van Rooijen, 2009).

Een andere belangrijke aanbeveling is om regiegroepen te vormen uit zowel al actieve burgers als nieuwe actieve burgers (zie 1.3). Uit de evaluaties blijkt dat binnen regiegroepen die zo gevormd waren, daadwerkelijk nieuwe verbanden konden ontstaan tussen verschillende groepen bewoners. De regiegroep heeft dan bovendien als geheel een groot netwerk. Tot slot is het van belang dat de regiegroep regelmatig bij elkaar komt om te overleggen (Tonkens & Kroese, 2009; Jacobs, 2010; Meijering & Van Rooijen, 2009).

Voucheraanvragers

Bewoners die plannen hebben ingediend, zijn overwegend positief over het Vouchersysteem. Zij vinden de procedure eenvoudig, vinden de tijd die ze eraan kwijt zijn redelijk, zijn tevreden over de ondersteuning vanuit de gemeente en zijn tevreden over het uiteindelijke resultaat. Ook zijn bewoners positief over het feit dat ze zelf bepalen wat er gebeurt en hoe dat gebeurt en vinden ze het proces rondom het indienen van een initiatief leerzaam. Het Vouchersysteem is voor bewoners beter toegankelijk dan andere systemen en het aantal aanvragen is doorgaans hoog (per gemeente gemiddeld tussen de 100 en 200 ingediende plannen) (Tonkens & Kroese, 2009; Jacobs, 2010; Feijt, 2010; Meijering & Van Rooijen, 2009).

Bewoners zijn over het algemeen bewust met de kosten bezig, wat soms leidt tot verrassend

creatieve ideeën. Het blijkt dat bewoners de woorden 'sociale cohesie' en 'leefbaarheid' vertalen als gezellig samen zijn en fysieke verbeteringen. De vouchers worden het vaakst ingezet voor fysieke voorzieningen (28%), ontmoeting (27%), kunst en cultuur (20%), educatie en arbeid (20%) en sport en spel (10%) (Tonkens & Kroese, 2009).

De buurtbewoners

Ook de buurt is overwegend positief over het Vouchersysteem. Voucheraanvragers stimuleren medebewoners om ook hun plannen in te dienen. Er is een krachtige mond-tot-mondreclame en de methode genereert veel positieve energie. Veel bewoners zijn bereid om aan de initiatieven van anderen mee te werken (Tonkens & Kroese, 2009; Feijt, 2010; Jacobs, 2010).

Een bewoner van de Dapperbuurt, na afloop van een festival, geïnitieerd binnen het Vouchersysteem: *"Uit de opkomst (ruim 2.000 bezoekers) en de reacties van de bezoekers was het een erg geslaagd festival. Dat een festival kan bijdragen aan de sociale cohesie blijkt onder meer uit het gegeven dat aan het eind van het festival, toen er opgeruimd moest worden, vele mensen meehielpen om de buurt weer schoon te maken. Buurtbewoners leren elkaar een beetje beter kennen tijdens zo'n dag."* (Jacobs, 2010).

Er zijn echter ook verbeterpunten. Zo krijgen uitgevoerde initiatieven in sommige gemeenten niet of nauwelijks aandacht. Veel buurtbewoners weten bijvoorbeeld niet dat bepaalde initiatieven uitgevoerd zijn. De uitgevoerde initiatieven moeten dus algemeen bekend worden gemaakt (Tonkens & Kroese, 2009; Feijt, 2010).

Frictie

De meeste bewoners staan achter het Vouchersysteem. De evaluaties wijzen echter ook uit dat er soms frictie ontstaat tussen verschillende bewonersgroepen.

Een professional uit de Dapperbuurt: *"Wij hebben een project waarbij dat dus helemaal niet zo lekker loopt eigenlijk. Er is iemand die wil een schaakspel (...) tegenover het Tropenmuseum. Zij moet dan wel de bewoners inlichten dat zij dat daar wil doen en zij woont daar zelf niet. En die bewoners hebben dus meteen zo'n aangetekende brief naar mij gestuurd met handtekeningen dat zij dat allemaal niet willen hebben voor hun deur. En in het kader van het project 'Bewoners aan het stuur, het is jouw buurt dus jij mag het zeggen' zeiden zij: als dat zo is, dan hebben wij dus ook een stem, dus kunnen jullie niet zomaar dat schaakbord hier voor onze deur gaan plempen."* (Tonkens & Kroese, 2009).

3.4 Praktijkvoorbeeld

Deze casus is gebaseerd op een artikel uit de nieuwsbrief *LSA Bewonersberichten* (www.lsabewoners.nl). De namen zijn geanonimiseerd en het artikel is ingekort.

Het Vouchersysteem in de Amsterdamse Dapperbuurt

Startbijeenkomst

Er zitten honderd mensen in de zaal bij de startbijeenkomst van het Vouchersysteem in de Dapperbuurt. Marga Mulder van de welzijnsorganisatie ondersteunt het voucherproject en leidt de avond. De regiegroep stelt zich voor, zij zijn de buurtbewoners die zullen bepalen welke bewonersinitiatieven kunnen plaatsvinden. De spelregels worden uitgelegd en er worden ter inspiratie voorbeelden genoemd van bewonersinitiatieven die eerder zijn uitgevoerd. Mensen luisteren en stellen vragen. “Wat nu als ik een idee heb dat meer kost dan 10.000 euro?” “Dan zal er een wijkraadpleging plaats moeten vinden”, is het antwoord. “Wat als ik een project heb dat structureel een financiële bijdrage nodig heeft?”, is een andere vraag. Het antwoord luidt: “Als het in eerste instantie opgezet kan worden met vouchergeld en het project blijkt te werken, dan is een woningcorporatie wellicht bereid de kosten op zich te nemen.”

Aan het eind van de avond splitst de groep zich in kleinere groepjes om over hun ideeën te praten. Nu krijgen we te horen wat er allemaal leeft onder de bewoners. Zo vindt mevrouw Van Donk dat er veel te weinig in de buurt is voor alleenstaande ouderen. “Ik word na een kwartiertje altijd weggestuurd van het terrasje bij de Febo en dat is één van de weinige plekken waar je goedkoop koffie kunt drinken. Nou en dan loop je weer rond, ik wil dus een buurtcentrum voor alleenstaande ouderen, want de hele dag in een bejaardencentrum zitten, dat vind ik niks!” Van hardlooper Liz Rietveld komt er een kort en bondig plan om kilometerpaaltjes neer te zetten op de zoom in het Oosterpark, en een klok. Zodat het voor de joggers extra leuk wordt om te rennen in het park.

De ideeën

Een week na de startbijeenkomst is er een avond georganiseerd om mensen te helpen bij het invullen van de voucheraanvraagformulieren. Er komen twintig buurtbewoners op af. Op het formulier moet je niet alleen het idee zelf kort uitleggen, maar ook beschrijven waarom je het idee wilt uitvoeren, of je ondersteuning nodig hebt en hoeveel geld het project zal kosten. In totaal zijn er 55 aanvragen ingediend. Vanaf dat moment komt de regiegroep wekelijks bij elkaar, samen met Marga Mulder van de welzijnsorganisatie. Het is duidelijk dat er meer aanvragen zijn dan er budget beschikbaar is. Er moeten keuzes worden gemaakt! De regiegroep scant de aanvragen en kiest voor een onderverdeling in een aantal categorieën: kinderen en jongeren, culturele en sociale activiteiten, milieu, buurtdocumentatie, fysieke voorzieningen en fysieke kunstobjecten. Hierna bekijken alle regiegroepleden de aanvragen één voor één. Ieder geeft een rapportcijfer aan alle projecten, puur vanuit zijn of haar gevoel. Is dit project goed voor de buurt? Ze kijken nog niet naar de kosten. Als alle cijfers verdeeld zijn, bespreken ze de initiatieven die gemiddeld een onvoldoende hebben gescoord. Sommige ideeën krijgen naar aanleiding van dit gesprek toch nog een voldoende. Met alle projecten die een voldoende hebben gescoord, kan verder worden gewerkt.

Wijkraadpleging

Volgende week zullen alle bewoners tegelijk een brief ontvangen of ze wel of geen voucher ontvangen. “Het is later dan we in eerste instantie gedacht hadden,” zegt Veerle Gouw, één van de regiegroepleden. “Maar het kost gewoon erg veel tijd om de projecten zorgvuldig en goed beargumenteerd af- of toe te wijzen. We hebben dan ook erg moeilijke beslissingen moeten

nemen.” De bewoners die binnenkort te horen krijgen dat ze een voucher ontvangen, kunnen meteen aan de slag. Er zijn vier projecten die boven de 10.000 euro uitkomen, over deze projecten moet de wijk geraadpleegd worden. De regiegroep koos ervoor om iedereen in de wijk een briefje met een stembiljet te sturen. Het ingevulde stembiljet moet teruggestuurd worden.

Nieuwe gezichten

Terugkijkend op deze eerste maanden als regiegroep lid van het Voucherproject in de Dapperbuurt vindt Veerle dat het moeilijk maar vooral erg leuk was. “Al die initiatieven van mensen zijn zo verschillend. Hoe verzinnen ze het, dacht ik soms. Ik ben echt onder de indruk van de creativiteit van de bewoners.” Marga Mulder is opgetogen over het enthousiasme in de wijk. “Het is fantastisch wat het project nu al teweegbrengt. Een heleboel mensen die ik nog niet eerder heb gezien, blijken plannen en ideeën te hebben voor hun wijk. Al tijdens de startbijeenkomst viel het op. Meestal komen er op zo’n bijeenkomst ongeveer dertig mensen. En dan ook nog altijd dezelfde. Nu waren er wel honderd! Met dit voucherexperiment krijg je veel meer mensen bij hun eigen wijk betrokken.” (LSA, Bewonersberichten, 2009).

4. Effectonderzoek

4.1 Directe aanwijzingen voor de effectiviteit

De ontwikkelaar voert geen onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1).

4.2 Indirecte aanwijzingen voor de effectiviteit

De ontwikkelaar voert geen onderzoek aan naar soortgelijke methoden, noch in Nederland, noch in het buitenland. Dergelijke onderzoeken zijn evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearches (zie 6.1).

5. Conclusies

5.1 Samenvatting werkzame elementen

- Het Vouchersysteem is gemakkelijk toegankelijk en daardoor laagdrempelig (1, 3).
- Bewoners hebben de regie over het budget en de verdeling van het budget (1, 3).
- Bewoners bedenken zelf wat nodig is voor hun wijk in plaats van een meer topdown benadering waarbij bewoners geïnformeerd worden, om advies wordt gevraagd of waarbij bewoners met professionals mogen meebeslissen (1, 2, 3).
- Een gevarieerde groep bewoners wordt geactiveerd door het Vouchersysteem (1, 3).
- Een gevarieerde groep bewoners komt met elkaar in contact en werkt samen in een regiegroep (1, 3).
- De methode kan aangepast worden aan de lokale situatie door gebruik van een modelverordening (1).
- Bewoners leren inhoudelijke discussies met elkaar te voeren om gedegen beslissingen te nemen (1, 3).

Verklaring classificatie veronderstelde werkzame elementen:

1 = Veronderstelling ontwikkelaar

2 = Wetenschappelijke of theoretische onderbouwing

3 = Praktijkervaringen

4 = Wetenschappelijk effectonderzoek.

Zie voor een toelichting de desbetreffende onderdelen van het werkblad.

5.2 Samenvatting effectonderzoek

Er zijn geen wetenschappelijke onderzoeken gevonden die directe of indirecte aanwijzingen leveren voor de effectiviteit van de methode.

6. Verantwoording

6.1 Zoeken en selecteren van literatuur

Zoekvraag en zoektermen

De zoekvraag luidde:

Wat is bekend over de praktijkervaringen met en de effectiviteit van het Vouchersysteem ten behoeve van het versterken van de positie van bewoners in hun wijken waardoor de leefbaarheid en sociale cohesie versterkt worden?

Op basis van de volgende zoektermen is gezocht naar literatuur over de methode:

- Wijkbudgetten OR bewonersparticipatie
- Wijkwaardebonnen
- Evaluatie OR Vouchersysteem

Zoekstrategieën

- Beschikbaar materiaal is opgevraagd bij de ontwikkelaar. Daarnaast is informatie opgevraagd bij de uitvoerende instantie.
- Er is gezocht in meerdere Nederlandse databanken:
 - Catalogus MOVISIE
 - NARCIS
 - HBO Kennisbank
 - Google Scholar
 - PiCarta
 - Worldcat

Door middel van internetresearch en referenties is gezocht naar toepassingen, literatuur en evaluatieverslagen over het Vouchersysteem.

Selecteren van literatuur

Op basis van de titels en abstracts is een eerste selectie gemaakt. Vervolgens zijn de mogelijk interessante artikelen aangevraagd, doorgenomen en verder geselecteerd. De literatuur is als volgt geselecteerd: alleen publicaties die over het Vouchersysteem of varianten hiervan gaan zijn meegenomen. Zie 6.2 voor geselecteerde literatuur.

6.2 Literatuur

Davelaar, M., Duyvendak, J.W., Foolen, J.M.W., Raspe, A., Sprinkhuizen, A.M.M., Tonkens, E. & Wild, J. de (2001). *Wijken voor bewoners: Toepassing en toepasbaarheid van Asset-*

Based Community Development in Nederland. Utrecht: NIZW.

Engbersen, R., Fortuin, K. & Hofman, J. (2010). *Bewonersbudgetten, wat schuift het? Ervaringen van gemeenteambtenaren met bewonersbudgetten. Publicatiereeks over burgerparticipatie*. Breda: Koninklijke Broese en Peereboom.

Feijt, A.V. (2010). *Evaluatie vouchersysteem en wijkbudgetten van de gemeente*. Schiedam: Research Company.

Jacobs, M. (2010). *Evaluatie Bewoners aan het stuur*. Amsterdam: Mexit.

Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA) (2009). *Bewonersberichten, lente 2009, nummer 94*. Utrecht: LSA.

Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA) (2010). *Handleiding Regiegroepen*. Utrecht: LSA

Meijering, G. & Rooijen, H. van (2009). *Eindrapport Externe evaluatie subsidiëring stadsdeelgericht werken en waardebonnen*. Breda: SOAB (adviseurs voor woning en leefomgeving).

Programmadiirectie Wijken (2009). *De 7 experimenten van de wijkenaanpak, Experiment 2, Bewonersparticipatie*, Den Haag: ministerie van VROM.

Scheldwacht, R. & Crooy, I. (2010). *Waardenzeef. Bewoners besteden wijkbudget*. Rotterdam: SEV.

Tonkens, E.H. & Kroese, G.J. (2009). *De zeven experimenten van de wijkenaanpak, innoveren, oplossen, samen aanpakken, leren. Bewonersparticipatie via vouchers: democratisch en activerend? Evaluatie eerste fase voucherregeling, februari - oktober 2009*. Amsterdam: Amsterdam School of Social Science Research, Universiteit van Amsterdam.

Weling, B., Feijen, H. & Engelen, J. van (2000). *Wijkontwikkeling op eigen kracht*. Den Haag: Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA).

Bijlage 1 – Toelichting effectonderzoek

Voor het vaststellen van de effectiviteit van methoden (onderdeel 4 van het werkblad) moet het onderzoek hiernaar systematisch in kaart worden gebracht (bijlagen 2 en 3).

Directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit

Er zijn twee typen aanwijzingen voor de effectiviteit van een methode:

- **Directe aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek die betrekking hebben op precies die methode die in het onderhavige document is beschreven.
- **Indirecte aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek naar andere methoden met hetzelfde doel en dezelfde doelgroep en aanpak.
Deze worden hier verder aangeduid als 'soortgelijke methoden'. Het gaat hier om:
 - Resultaten uit onderzoek naar buitenlandse versies van de methode (zoals *Motivational interviewing*, de Amerikaanse variant van de Nederlandse Motiverende gespreksvoering).
 - Resultaten uit onderzoek naar de effectiviteit van Nederlandse methoden die tot hetzelfde type of dezelfde 'familie' behoren (zoals de Nederlandse activeringsmethoden die gebaseerd zijn op *Supported employment*).

Soms zijn er onvoldoende directe aanwijzingen of kunnen relevante indirecte aanwijzingen de directe aanwijzingen ondersteunen. Bij de selectie van soortgelijke methoden is maatgevend in hoeverre de methode in de kern overeenkomt met de beschreven methode. Wanneer dit niet duidelijk is of wanneer de methode te zeer verschilt, is er geen sprake van een soortgelijke methode en dus ook niet van indirect bewijs voor effect.

Wanneer een methode veelvuldig is onderzocht, is het aantal primaire onderzoeken soms te groot om binnen het kader van *Effectieve sociale interventies* te analyseren. Veelal zijn de primaire onderzoeken dan al geanalyseerd in *reviews* en metastudies. In dat geval gebruiken we de informatie uit deze overzichtsstudies. We volstaan dan met een globale analyse van de effectiviteit zoals gebleken uit de overzichtsstudies. Dit vullen we eventueel aan met een meer uitgebreide analyse van de (recente) primaire studies die (nog) niet in de overzichtsstudies zijn opgenomen.

Kenmerken effectonderzoek

Bij onderdeel 4 van het werkblad gaan we ervan uit dat er sprake is van een effectonderzoek wanneer er ten minste een meting heeft plaats gevonden die een cijfermatige indicatie geeft van het effect van een methode. Onderzoek naar de door professionals, burgers en/of cliënten ervaren effectiviteit van een methode nemen we mee in onderdeel 3 van het werkblad.

Het methodologische gewicht van het effectonderzoek en de resultaten daarvan wordt onder meer bepaald door de aanwezigheid van een voor- en nameting, een controlegroep, de willekeurige samenstelling daarvan, de modelgetrouwheid van de methode en de uitvoering van een follow-upmeting. Het methodologische gewicht varieert van 'licht' effectonderzoek (monitoring- of veranderingsonderzoek) tot 'zwaar' effectonderzoek (Randomized Controlled Trial, RCT) en diverse vormen daar tussenin. Hoe 'zwaarder' het effectonderzoek, hoe 'harder' de uitspraken over de effectiviteit zijn. Dit wil niet zeggen dat er altijd gekozen moet worden voor zo zwaar mogelijk

effectonderzoek. Welk type effectonderzoek het meest passend is, hangt af van de kenmerken en het ontwikkelingsstadium van de methode en de beschikbare financiële middelen.

Bijlage 3 geeft een stapsgewijze uiteenzetting van de kenmerken per onderzoek en geeft een typering van de onderzoeksopzet. Het gaat daarbij om het objectief beschrijven van de kenmerken (onderdelen B t/m D). Externe deskundigen beoordelen in een later stadium de kwaliteit van het onderzoek (onderdelen E en F).

Gemeten effecten

In een tabel (bijlage 3, onderdeel G) worden de onderzoeksresultaten cijfermatig gepresenteerd. De onderzoeksresultaten kunnen aanwijzingen geven voor positieve, geen of negatieve effecten.

Uitkomstmaten

Effectonderzoeken beantwoorden een beperkt aantal vragen. De gestelde vragen worden aangeduid als 'uitkomstmaten'. Alleen op deze uitkomstmaten wordt een effect gemeten. Er kan alleen iets over effect gezegd worden voor zover het betrekking heeft op één van de onderzochte uitkomstmaten. In bijlage 3 wordt het effect dan ook per uitkomstmaat aangegeven.

Effectgrootte

De mate waarin een resultaat als positief is aan te merken, is mede afhankelijk van de effectgrootte. Tot voor kort werd het effect van een methode vooral uitgedrukt in een statistisch significant verschil tussen voor- en nameting, of tussen voor- en nameting en *follow-up*, of tussen de nameting van de experimentele en controlegroep. Een probleem bij deze aanpak is dat grote verschilscores in kleine groepen vaak niet significant zijn. Bij grote groepen kunnen heel kleine verschillen weliswaar als zeer significant uit de bus komen, maar praktisch gezien van weinig waarde zijn. De laatste jaren wordt er vaak voor gekozen om naast de statistische significantie ook de zogeheten effectgrootte d ('effectsize', ook wel aangeduid met ES) te rapporteren. Dit is een index die aangeeft hoe groot het waargenomen verschil is tussen voor- en nameting of tussen experimentele (interventie-) en controlegroep. Er bestaan verschillende formules voor het berekenen van d. De bekendste is¹:

$$d = \frac{\text{gemiddelde score nameting interventiegroep} - \text{gemiddelde score nameting controlegroep}}{\text{'gepoolde' standaarddeviatie van beide groepen}}$$

De formule voor het berekenen van de 'gepoolde' standaarddeviatie luidt daarbij als volgt:

$$\sqrt{((n_i - 1)sd_i^2 + (n_c - 1)sd_c^2) / (n_i + n_c - 2)}$$

Hierbij staat de i voor interventiegroep of experimentgroep en de c voor controlegroep, sd_i en sd_c zijn de standaarddeviaties van respectievelijk de interventie- en controlegroep en n_i en n_c de steekproefgrootte van de interventie- en controlegroep.

¹ Zie Rossi, P.H., M.W. Lipsey & H.E. Freeman (2004). Evaluation. A systematic approach (7th ed.). Thousand Oaks: Sage.

De index wordt een positieve waarde toegekend als het effect bij de interventiegroep (experimentele groep) gunstiger is dan bij de controlegroep en een negatieve waarde als het effect voor de controlegroep gunstiger is. Vuistregel bij de betekenis van d of ES is als volgt:

d of ES groter dan of gelijk aan .20 = klein effect;
 d of ES groter dan of gelijk aan .50 = middelmatig effect;
 d of ES groter dan of gelijk aan .80 = groot effect.²

In sommige onderzoeksrapporten worden andere effectmaten gebruikt, in dat geval worden deze overgenomen.

² Zie o.a. Cohen, J (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112, 155-159.

Bijlage 2 – Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken

Onderzoeken naar praktijkervaringen (deel 3)

Methodie	Onderzoek 1	Onderzoek 2	Onderzoek 3
Titel rapport	Bewonersparticipatie via vouchers: democratisch en activerend?	Bewonersbudgetten, wat schuift het?	Evaluatie Bewoners aan het stuur
Auteur	E. Tonkens en G.J. Kroese	R. Engbersen, K. Fortuin en J. Hofman	M. Jacobs
Jaar	2009	2010	2010
Onderzoeks-vraag	Bewonersparticipatie via vouchers: democratisch en activerend?	Wat zijn de ervaringen van gemeenteambtenaren met bewonersbudgetten?	Zijn de doelstellingen van het Vouchersysteem gehaald in drie wijken in Amsterdam?
In het onderzoek betrokken doelgroep	Alle betrokken partijen (bewoners, regiegroepleden, projectleiders, ambtenaren)	Ambtenaren	Betrokken bewoners, projectleiders, opbouwwerk, corporaties, Huurdersvereniging Amsterdam, stadsdelen
Aantal geïnccludeerde subjecten (n)	Onbekend	Onbekend	14

Methode	Onderzoek 4	Onderzoek 5
Titel rapport	Eindrapport Externe evaluatie subsidiering stadsdeelgericht werken en waardebonnen	Evaluatie Vouchersysteem en wijkbudgetten van de gemeente Schiedam, 2010
Auteur	G. Meijering en H. van Rooijen	A.V. Feijt
Jaar	2009	2010
Onderzoeks-vraag	Wat zijn aanbevelingen om het Vouchersysteem toegankelijker te maken?	Hoe ervaren betrokken partijen het Vouchersysteem?
In het onderzoek betrokken doelgroep	Vertegenwoordigers van de gemeente Eindhoven	Voucheraanvragers, regiegroepleden, bewonersorganisaties, ambtenaren
Aantal geïnccludeerde subjecten (n)	50	Onbekend

